

Viktimološko društvo Srbije-VDS

Ismeta Mujezinovića 21/6

11070 Beograd

Tel. 011 22 88 040

E-maila: vdsrbija@gmail.com

Web site: www.vds.org.rs

Komentari na novi tekst Nacrta strategije o ostvarivanju prava žrtava i svedoka krivičnih dela

Rad na strategiji o ostvarivanju prava žrtava i svedoka krivičnih dela je značajan korak u procesu zalaganja za unapređenje položaja žrtava kriminaliteta. Dokument ovog tipa treba da pruži strateški okvir za dalji rad na reformama zakonodavstva, stvaranju institucionalnog okvira i unapređenju prakse u Srbiji kako bi se osiguralo garantovanje i ostvarivanje prava svih žrtava, posebno prava na jednak pristup službama za podršku žrtvama. Uz to, strategija bi trebalo da obezbedi usklađivanje zakonodavstva, politika i prakse sa standardima i principima Direktive Evropskog parlamenta i Saveta od 25. Oktobra 2012. o utvrđivanju minimalnih standarda o pravima, podršci i zaštiti žrtava krivičnih dela (2012/29/EU) (u daljem tekstu Direktiva EU o pravima žrtava), ali i drugih relevantnih međunarodnih dokumenata koje je Srbija ratifikovala.

Nakon pažljivog čitanja novog teksta *Nacrta strategije o ostvarivanju prava žrtava i svedoka krivičnih dela* (u daljem tekstu Nacrt strategije) primetili smo da komentari koje je Viktimološko društvo Srbije-VDS dostavilo na prvi tekst ovog dokumenta nisu uzeti u obzir prilikom pisanja novog teksta Nacrta, te u nastavku dostavljamo komentare na novi tekst Nacrta, koje smo podelili na opšte i pojedinačne.

Opšti komentari

- 1. U tekstu Nacrta strategije nedostaju opis i analiza početnog stanja položaja žrtava kriminaliteta (na nivou zakonodavstva, politika i prakse).** Kao direktna posledica toga, u tekstu Nacrta nije vidljivo šta sve postoji u Srbiji, šta je do sada urađeno po pitanju podrške i zaštite žrtava. Drugim rečima, u tekstu Nacrta nije vidljiv kontinuitet sa onim što već postoji u praksi: sa službama za oštećene i svedoke pri višim javnim tužilaštvima i sudovima, sa onim što već dugi niz godina rade organizacije civilnog društva; potom, da postoje baze podataka na osnovu mapiranja postojećih službi i usluga podrške za žrtve u Srbiji, da postoje akreditovani programi obuke za rad sa žrtvama i slično. Sve to je trebalo da bude polazni okvir za definisanje ciljeva usmerenih na stvaranje sistema podrške žrtvama ali uz oslanjanje na i korišćenje postojećih resursa i kapaciteta. Uz to, korišćena literatura je veoma oskudna, a literature, posebno u poslednje vreme, ima puno. Nisu valjano konsultovani brojni izveštaji, posebno oni nastali u okviru prethodnog projekta koji je sprovela Misija OEBS u Srbiji i oni koji su nastali u okviru projekata Svetske banke, odnosno Multidonatorskog povereničkog fonda za reformu sektora pravosuđa u Srbiji (posebno analize koje je sprovela krovna organizacija službi za žrtve u Evropi *Victim Support Europe*, pojedini, naročito, strani eksperti, kao i Viktimološko društvo Srbije, koje je članica VSE). Sve te analize ukazuju na stanje u

Srbiji u pogledu položaja i zaštite žrtava (generalno ili vezano za određena prava, kao i za određene aspekte podrške žrtvama, kao što su troškovi podrške žrtvama ili standardizacija usluga podrške žrtvama). Pri tome, svi ti dokumenti sadrže brojne preporuke koje je trebalo uzeti kao polazni okvir za definisanje i formulisanje strateških ciljeva. Takođe, nisu konsultovana ni druga istraživanja i publikacije koje se bave položajem i zaštitom žrtava.

2. **U tekstu Nacrta nisu jasno definisani i formulisani strateški i specifični ciljevi.** To je direktna posledica nedostatka analize početnog stanja. Definisanje strateških ciljeva bi trebalo da bude ključni osnov za formulisanje specifičnih ciljeva kako bi se znalo čemu se teži i šta treba da se ostvari. Posledično, nisu jasno definisani ni specifični ciljevi (ono što je naslovljeno kao specifičan cilj 1, 2 i 3 nisu specifični ciljevi) te se ne vidi koje su to aktivnosti koje bi mogle da proizilaze iz ovog dokumenta, a koje bi trebalo da se predvide u Akcionom planu. Upravo se ovaj nedostatak jasno formulisanih ciljeva uočava u radnom tekstu nacrta Akcionog plana.
3. **Predmet dokumenta nije jasan.** Nije jasno zašto se strategija vezuje samo za žrtve i svedoke krivičnih dela. Takođe, iz celog teksta nije jasno da li je strategija usmerena na ostvarivanje prava žrtava ili na uspostavljanje mreže službi za podršku žrtvama i kako, na koji način, jer je pristup službama i dobijanje podrške samo jedno od prava koja su definisana Direktivom EU o pravima žrtava. Najzad, na osnovu teksta se zaključuje da postoji opredeljenost za pravljenje okvira za podršku žrtvama u pravosudnom sistemu. Stoga ostaje nejasno da li će i na koji način žrtve koje ne dolaze u kontakt sa pravosudnim sistemom imati neka prava, koja i kako će one ostvariti zaštitu i dobijati pomoć i podršku.
4. **Prava žrtava nisu jasno definisana.** U naslovu dokumenta akcenat je na ostvarivanju prava žrtava i svedoka, a prava se ne definišu na početku dokumenta što bi bilo logično, već se pominju tek pri kraju dokumenta. Međutim, ni tu nisu navedena sva prava koja predviđa Direktiva EU o pravima žrtava. Stoga se iz ovog dokumenta ne vidi koja prava treba garantovati i na koji način svim žrtvama kriminaliteta, s jedne, i žrtvama koje dolaze u kontakt sa organima formalne socijalne kontrole (policijom, tužilaštvom i sudom), sa druge strane. U radnom tekstu nacrta AP je predviđeno usklađivanje kaznenog zakonodavstva sa Direktivnom EU o pravima žrtava vezano za predviđanje određenih prava, ali nisu ni tu sva prava pobrojana i to sve mora da bude u skladu sa onim što prvo treba Strategija da pruži kao okvir.
5. **Osnovni pojmovi koji se koriste u dokumentu ili nisu definisani, ili nisu jasno i precizno definisani ili se pojam definiše ali se dalje kroz tekst ne vidi da se pojam odnosi na ono što je u definiciji dato.** Na primer, u dokumentu se daje definicija žrtve. Međutim, kroz dalji tekst se ne vidi ko su zapravo žrtve koje treba da budu krajnji korisnici-uživaoci prava: da li su krajnji korisnici sve žrtve (direktno i indirektno), kako se ovaj pojam definiše na str. 7 i u tom pogledu je definicija u skladu sa odredbama Direktive EU o pravima žrtava, ili samo one žrtve koje svoja prava ostvaruju u svojstvu oštećenih u krivičnom postupku, što se zapravo zaključuje iz teksta Nacrta strategije. S tim u vezi, jedan od ključnih nedostataka je to što u tekstu Nacrta strategije nije jasno

predviđeno da se na zakonodavnom nivou napravi jasno razgraničenje između pojmova žrtva i oštećeni pa da se jasno definišu prava koja ima svaka žrtva kriminaliteta i onih koje žrtva može da ostvari u krivičnom ili drugom kaznenom postupku u svojstvu oštećenog i/ili svedoka. To su inače i preporuke proistekle iz brojnih analiza koje su dostupne, a nisu konsultovane i korišćene. S tim u vezi, usklađivanje domaćeg kaznenog zakonodavstva sa Direktivom EU o pravima žrtava u pogledu definisanja pojma žrtva je predviđeno u radnom tekstu nacarta AP, ali ni tu nije jasno da li treba i kako razgraničiti pojmove žrtva i oštećeni, što je bitno. Uz to, kako AP mora da prati strateški okvir, ovo mora da bude jasno dato i u tekstu Strategije. Takođe, u tekstu Nacrta strategije nisu definisane potrebe žrtava, što treba da bude polazna osnova za građenje sistema koji će da ih zadovolji.

6. **Iz teksta Nacrta nije jasno kako će mehanizam upućivanja da funkcioniše u praksi.**
7. **Tekst Nacrta ne garantuje racionalnu upotrebu resursa koji postoje iako u tekstu piše da će se „težiti ka racionalnoj upotrebi resursa, njihovom objedinjavanju i sinergiji“.** Upravo suprotno, na osnovu teksta Nacrta strategije se zaključuje da se počinje ispočetka. Posebno se uočava to da se kroz tekst Nacrta ne vidi da li će se i kako iskoristiti resurs postojećeg znanja i veština, baziran na velikom broju istraživanja, predmeta koji se izučavaju na fakultetima u Srbiji, akreditovanih praktičnih obuka i eksperata za oblast prava žrtava i viktimologiju.
8. **Problematično je stavljanje većine onoga što se tiče obuka pružalaca usluga, standardizacije, licenciranja i slično u ruke ministarstva nadležnog za poslove pravosuđa i drugih institucija usko povezanih sa pravosuđem (npr. Pravosudna akademija), te predviđanje da će se tako uređena pravila primenjivati uniformno na sve pružaoce.** To, pre svega, nije adekvatno potrebama žrtava. Osim toga, pružanje podrške žrtvama je daleko šire, zahteva multidisciplinarni pristup; u pružanje podrške se uključuje i sistem socijalne zaštite, organizacije civilnog društva i slično, a standarde i licence za njih teško da može da propiše i izdaje ministarstvo nadležno za poslove pravosuđa i da pružanje podrške u različitim sistemima bude uniformno.
9. **Standardi postupanja sa žrtvama, što je važno pitanje, nisu definisani niti su uzeti u obzir nedavno razvijeni dokumenti koji se bave ovim pitanjem,** a koji su nastali u okviru projekta Svetske banke, odnosno Multidonatorskog povereničkog fonda za reformu sektora pravosuđa u Srbiji.
10. **Nacrt strategije nema jasnu strukturu, a sam tekst sadrži brojne nepreciznosti, kontradiktornosti i nejasnoće.** Takođe, mešaju ce različiti nivoi, na primer: ono što postoji i šta bi trebalo uraditi, pa nije vidljivo ni jedno ni drugo; ili, na jednom mestu se kod pružalaca podrške navodi „čije su stručne kvalifikacije, znanja i veštine sertifikovani od strane resornog Ministarstva“, a već u narednom pasusu da Ministar pravde donosi pravilnik kojim se uređuje to pitanje, pri čemu se zanemaruje da resorna mogu da budu različita ministarstva u zavisnosti od toga u čijoj su nadležnosti ustanove, organizacije, institucije koje mogu da budu u kontaktu sa žrtvama i koje mogu i u praksi već pružaju

određene vidove pomoći i podrške – npr. Ministarstvo za rad, zapošljavanje, socijalna i boračka pitanja, i tako dalje.

Pojedinačni komentari

1. **Deo o trenutnom stanju sadrži proizvoljne, paušalne i neargumentovane ocene.** Na primer:
 - a. Na str. 5 deo: „...žrtvi u pravnom poretku Republike Srbije decenijama pripada čitav niz prava...“.
 - b. Na str. 5 deo: „Trenutno, pružanje pomoći i podrške žrtvama i svedocima, uglavnom je bazirano na ad hoc aktivnostima malobrojnih službi uspostavljenih pri svim višim sudovima i tužilaštvima, Tužilaštvu za ratne zločine i Tužilaštvu za organizovani kriminal; pojedinih organizacija civilnog društva, pravnih klinika i centara za socijalni rad. Ne postoje precizni podaci o broju i strukturi pružalaca, kao i programima koje nude a poznato je da su njihova geografska distribucija, kao i raznovrsnost usluga koje nude izrazito neujednačeni. Nema jasno definisanih kriterijuma stručnih kvalifikacija pružalaca, niti kvaliteta usluga koje pružaju.... Programi obuke u oblasti prava žrtava nisu standardizovani niti uspostavljeni kao segment početne i stalne obuke nosilaca pravosudnih funkcija. Informacije o raspoloživim vidovima podrške nisu sistematizovane, niti dostupne u okviru jedinstvene baze“.
2. **Na str. 11 se navodi šta se podrazumeva pod službama za žrtve. Međutim, mišljenja smo da bi bilo bolje da se službe definišu bez vezivanja za Nacionalnu mrežu.** Ovo posebno što se navodi da se Strategijom i Akcionim planom za njeno sprovođenje ne dira u pravo organizacija civilnog društva da, nezavisno od Nacionalne mreže, sprovode programe podrške i pomoći žrtvama, dakle, da postoje i druge službe za žrtve, koje nisu deo nacionalne mreže, a da se na njih neće odnositi standardi, prava i obaveze čiji su adresati službe i pružaoci u okviru Nacionalne mreže. Međutim, takvo postupanje ne vodi valjanom korišćenju svih postojećih resursa niti stvaranju sistema podrške, koji će biti dostupan svim žrtvama na jednak način; opet će se postavljati pitanje standarda, kvaliteta usluga, pristupa službama, upućivanja i slično. Dakle, ovakvim definisanjem službi za podršku ne stvara se mreža/sistem, ne nastoji se da se iskoriste postojeći resursi, kapaciteti i nadasve akumulirana znanja i veštine za rad sa žrtvama, posebno u organizacijama civilnog društva. **Takođe, definisanje službi za žrtve treba da bude u skladu Direktivom EU o pravima žrtava, koja govori o opštim i specijalizovanim službama za podršku žrtvama.**
3. **Na str. 12, kada su u pitanju službe pri višim sudovima treba predvideti da će na poslovima pružanja podrške žrtvama biti angažovane osobe koje su završile odgovarajuće fakultete, pre svega fakultete pomagačke struke u kojima se izučava predmet Viktimologija, poput specijalnih pedagoga.** Praksa je, naime, pokazala da nije valjano rešenje da na podršci rade sudijski ili tužilački pomoćnici, tj. da podrška žrtvama i svedocima bude dodatni posao, uz to oni brzo prelaze na druga radna mesta, pa se postavlja pitanje kontinuiteta i održivosti takvih službi. U tom smislu treba kao primer dobre prakse treba uzeti Službu za podršku oštećenim i svedocima pri Višem sudu u

Beogradu, pri posebnim odeljenjima u kojoj su zaposlene dve osobe koje rade samo na podršci oštećenim licima i svedocima. Uz to, treba videti i Sudski poslovnik, Službeni glasnik RS, br. 10/2009, 70/2011, 19/2012, 89/2013, 96/2015, 104/2015, 113/2015, 39/2016, 56/2016, 77/2016, 16/2018, koji pruža pravni osnov za angažovanje volontera u ovim službama.

4. **Na str. 13 se navodi i sledeće:** „*težiće se standardizaciji i unapređenju kvaliteta usluga u službama osnovanim u okviru drugih institucija, kao i kontinuiranoj saradnji između ovih i službi podrške novouspostavljenih pri sudovima.*“ **Nije jasno šta to zapravo znači.**
5. **Na str. 13 se navodi i:** „*Ključnu ulogu u dostizanja pomenutih ciljeva, imaće uspostavljanje sveobuhvatnog sistema obuke, budući da lica angažovana u navedenim službama često ne raspolažu znanjima i veštinama neophodnim za postupanje sa žrtvama*“. **Ova tvrdnja je suviše opšta, neosnovana i trebalo bi to bliže objasniti.**
6. **Na str. 13 se navodi:** „*Poseban značaj i potencijalnu ulogu službi podrške koje funkcionišu pri organizacijama civilnog društva, Strategija prepoznaje u oblasti pružanja specijalizovane podrške posebno osetljivim kategorijama žrtava i svedoka, poput maloletnika, žrtava nasilja u porodici ili žrtava trgovine ljudima.*“. **S tim u vezi, nije jasno zašto se navode samo specijalizovane službe kad već postoje i opšte službe za žrtve u okviru civilnog sektora. Uz to, u ovom delu se uočava nepoznavanje postojećeg stanja usluga za različite kategorije žrtava. Ostaju nevidljive druge kategorije posebno osetljivih žrtava. Nije jasno ni zašto se govori o maloletnicima a ne o deci. Formulacijom maloletnici se isključuju deca do 14 godina, što je očigledno direktna posledica nedefinisanja pojmova.**
7. **Na str. 14 nije jasno na koji način Strategija može da motiviše organizacije da postanu deo Nacionalne mreže i kako to može da bude cilj Strategije, a u ciljevima se to svakako ne pominje.**
8. **Na str. 14 se navodi da će posebnim aktom Ministra pravde biti uređeni kriterijumi, standardi i procedure koje zainteresovane organizacije civilnog društva treba da ispune da bi postale deo Nacionalne mreže, kao i da ovi kriterijumi treba da obuhvate kako administrativne i stručne kapacitete organizacije, tako i sadržinu, kvalitet i održivost usluga. Po našem mišljenju nije jasno u kakvom odnosu su ti kriterijumi u poređenju sa kriterijumima za državne službe (ili za državne službe kriterijuma nema) i koje su konsekvence neulaska u mrežu? Kako će se uvažavati činjenica da mnoge OCD poseduju već veliko znanje i same imaju akreditovane programe obuke za rad sa žrtvama?**
9. **Na str. 14 se navodi osnovni cilj uspostavljanja kontakt tačaka. Međutim, postavlja se pitanje da li se samo kroz uspostavljanje kontakt tačaka obezbeđuje informisanje žrtava o postojećim službama. Dosadašnja istraživanja i praksa pokazuju da je daleko važnije predviđanje i uređivanje obaveze svih koji dolaze u kontakt sa žrtvama, posebno u policiji, tužilaštvu i sudu da žrtvu informišu o njenim pravima i dostupnim oblicima**

pomoći, a to podrazumeva, između ostalog, i informisanje o službama za pomoć koje postoje. Jer, ako postoji jedna kontakt tačka, jedna osoba, da li to znači da će svako kome se žrtva obrati, npr. u policiji, da žrtvu uputi na tu kontakt tačku, a onda ona upućuje dalje? Time se žrtvi ne pomaže, samo se umnožavaju koraci i ona šalje iz ruke u ruku. Uopšte nije jasno kako će taj sistem, ako je to sistem, da funkcioniše; dakle, nije jasan odnos kontakt tačke i službi pri sudovima i u okviru nacionalne mreže.

- 10. Na str. 20-21 navode se primarna i sekundarna podrška kao vrste podrške žrtvama i svedocima. Međutim, nije jasno kako je i na osnovu čega napravljena podela na primarnu i sekundarnu podršku.** Takva podela, koliko je nama poznato, u viktimološkoj literaturi ne postoji. U novom tekstu je to dopunjeno na način da se primarna podrška poistovećuje sa opštom, a sekundarna sa specijalizovanom podrškom, ali to nije prihvatljivo. Uz to, takva podela je nepotrebna, samo stvara konfuziju. Na primer, kako može da se smeštanje u sigurnu kuću smatra sekundarnom podrškom ako je u pitanju akutno nasilje i to je prvo što je potrebno pružiti žrtvi? Ni Direktiva ne vrši ovakvu podelu već govori o opštini specijalizovanim službama za podršku žrtvama, pa bi se time trebalo rukovoditi.
- 11. Na str. 15-16 se definišu nadležnosti koordinatora službi za podršku žrtvama i svedocima krivičnih dela.** S tim u vezi je problematično šta se podrazumeva pod poslovima institucionalizacije. Dalje, previše je posla za jednu osobu sve ovo što je predviđeno, ako će to biti jedna osoba. Takođe, nije jasno zašto da koordinator obaveštava o izlasku osuđenog na slobodu – to je preuzeto iz Hrvatske, ali to tamo ne radi jedna osoba već služba pri Ministarstvu.
- 12. Na str. 15 je predviđeno da koordinator službi za podršku žrtvama i svedocima vrši nadzor nad radom službi, a onda se u delu 5 na strani 15 pominje da će nadzor biti poveren Ministarstvu pa zapravo nije jasno ko će onda vršiti nadzor i na koji način.**
- 13. Na str. 24 se pominje pravo žrtve na prevođenje. Ovo je jako važno pravo ali mora da bude potpuno jasno da li je u krivičnom postupku to pravo žrtve ili je pravo oštećenog.** S tim u vezi videti izveštaj koji je urađen za OEBS o pravu žrtve na prevođenje u krivičnom postupku u kome je dat niz preporuka koje mogu da budu polazni osnov.
- 14. Na str. 27-28 u delu 7.1. nedostaje analiza ostalih zakona koji predviđaju zaštitne mere.** Uz to, sve što postoji na zakonodavnom nivou u pogledu zaštite treba da bude dato u analizi početnog stanja.
- 15. Na str. 28 vezano za zaštitu žrtava, zabranu postavljanja pitanje žrtvama i svedocima treba zakonski urediti kao što je bilo u nekim ranijim verzijama ZKP (iz 2006. i 2009.), ali što nigde nije pomenuto (a trebalo bi da bude deo analize početnog stanja).**

- 16. Na str. 32, pogrešno je i nezahvalno govoriti o resocijalizaciji žrtava.** Njima se pomoć pruža kako bi prevazišli posledice viktimizacije i kako bi se osigurala njihova socijalna inkluzija, izbegla stigmatizacija, sekundarna viktimizacija i slično, a ne da se one resocijalizuju.
- 17. Na str. 33 se navodi:** *„Jedan od najvećih izazova u tom smislu, biće prelazak sa dosadašnjeg, ad hoc pristupa obukama u oblasti prava žrtava i postupanja sa žrtvama (uglavnom fokusiranog na određene kategorije žrtava) i novog, koji podrazumeva sveobuhvatnost i uniformnost. Dodatno, dosadašnje obuke su bile više fokusirane na znanja a ne na veštine neophodne praktičarima da razumeju potrebe i probleme žrtava i da se prema njima adekvatno ophode.“.* **Ovo nije tačno, jer i sada postoje akreditovane obuke koje se odnose na sve žrtve i koje su orijentisane ne samo na sticanje teorijskih, već i praktičnih znanja i veština.**
- 18. Na str. 33-34, kada su u pitanju obuke, treba predvideti i ko će obuke držati s obzirom da već postoje akreditovane obuke i stručnjaci za prava žrtava u Srbiji.** Najpre, bilo bi dobro u uvodnom delu teksta strategije ukazati na resurse znanja i veština koji već postoje i koji se, na žalost, mnogo više uvažavaju van zemlje nego u njoj (dakle, u opisu i analizi početnog stanja), pa onda u delu gde se pominju obuke navesti da li će se i kako ti resursi iskoristiti.
- 19. Kada je u pitanju Koordinaciono telo za podršku žrtvama i svedocima, treba dodati i Ministarstvo prosvete, nauke i tehnološkog razvoja, jer se pominje i akademska zajednica. Takođe, treba utvrditi kriterijume za izbor članova Koordinacionog tela i jedinstveni postupak izbora za sve koji će garantovati kompetentnost svih članova.** Drugim rečima, nije dobro rešenje da se članovi iz državne uprave predlažu kao takvi, bez provere njihove kompetentnosti, a da se izbor članova iz OCD i akademske zajednice vrši na osnovu javnog konkursa.

Zaključak

Donošenje starteškog dokumenta koji treba da postavi okvir za dalji rad na unapređenju položaja žrtava i omogućavanju ostvarivanja prava žrtava u praksi je od velikog značaja. Međutim, na osnovu teksta Nacrta strategije, kao što je već ukazano, nije jasno šta se ovim dokumentom želi postići. Nisu jasno definisani predmet, strateški i specifični ciljevi. Nije jasno kako treba da izgleda sistem podrške žrtvama u Srbiji i kakvu korist bi od tog sistema trebalo da imaju krajnji korisnici, a to su žrtve kriminaliteta, i to kako one koje dolaze u kontakt sa organima formalne socijalne kontrole, tako i one koje ne dolaze do tužilaštva i suda. U tom smislu mišljenja smo da bi tekst Nacrta strategije dobio na kvalitetu i jasnoći ukoliko bi se, ukupno gledano, uvažile sledeće opšte sugestije:

- Prvo izlistati sva prava koja se žrtvama garantuju međunarodnim dokumentima, izlistati potrebe žrtava i onda detaljno analizirati zakonodavstvo i praksu u Srbiji da se vidi šta postoji, a šta je potrebno regulisati pozitivnim propisima i primenjivati u praksi.

- U analizi početnog stanja je potrebno jasno istaći koji sve resursi postoje i na koji način će se oni iskoristiti u procesu razvijanja nacionalnog sistema podrške žrtvama kriminaliteta.
- Konsultovati širu literaturu za analizu početnog stanja, uključujući brojne preporuke koje su proizašle iz istraživanja za definisanje i formulisanje strateških i specifičnih ciljeva.
- Na osnovu detaljne analize početnog stanja trebalo bi jasno definisati predmet strategije, a onda i opšte, strateške, i specifične ciljeve, koji će poslužiti kao jasan okvir za kasnije definisanje aktivnosti u akcionom planu.
- Kada je u pitanju predmet strategije, trebalo bi govoriti o žrtvama kriminaliteta, jer je pojam kriminalitet širi od pojma krivičnog dela.
- Kroz ceo tekst mora da bude jasno da li je fokus na ostvarivanju prava žrtava (i to svih žrtava ili samo žrtava koje se u krivičnom postupku pojavljuju kao oštećeni), kojih prava i na koji način, ili, pak, na uspostavljanju nacionalnog sistema podrške, što nije isto.
- Na početku dokumenta jasno definisati osnovne pojmove i toga se držati kroz ceo tekst.
- Potrebno je jasno definisati osnovna prava žrtava, i to kako prava koja se garantuju svim žrtvama, tako i ona koja se garantuju žrtvama u kontaktu sa organima formalne socijalne kontrole. Tek onda je moguće predvideti na koji način će ta prava biti garantovana i kako će se u praksi osvratovati kako bi potrebe žrtava bile zadovoljene i prava žrtava postala realnost.

Uz to, mišljenja smo da bi pisanje jednog ovako važnog strateškog dokumenta, koji treba da omogući da sve žrtve kriminaliteta postanu vidljive, da se definišu njihova prava i da se uspostavi sistem podrške jednako dostupan svim žrtvama, trebalo poveriti timu eksperata iz domena viktimologije, prava i podrške žrtvama. To bi omogućilo da se sačini dokument koji bi bio zasnovan na najnovijim teorijskim saznanjima, empirijskim istraživanjima i iskustvima stečenim u praksi, potrebama žrtava i načinu na koji službe za žrtve treba da funkcionišu kako bi se osigurala adekvatna podrška žrtvama i kako žrtve ne bi bile dodatno viktimizirane.